

ARTHUR CONAN DOYLE: AN INSIGHT INTO THE MEDICAL LIFE OF THE PHYSICIAN-WRITER

Oana Mureșan

Senior lecturer, PhD, "Iuliu Hațieganu" University of Medicine and Pharmacy Cluj-Napoca

Abstract: Sir Arthur Conan Doyle is well-known for being the creator of the famous fictitious detective Sherlock Holmes, but not as much for being a physician writer. The paper explores aspects of the medical biography of Mr Doyle that shed more light on his literary work and enable the reader to acquire a deeper understanding of Doyle's writing, and in particular of the famous Adventures of Sherlock Holmes.

Keywords: Conan Doyle, physician-writer, Koch's Remedy, self-experimentation, vivisection

Biografie medico-literară

Sir Arthur Ignatius Conan Doyle s-a născut în 1859 în Edinburgh, din părinți de origine irlandeză. După șapte ani de educație iezuită în Anglia și încă un an de școală în Austria, s-a întors în Edinburgh, unde a studiat medicina. În perioada studenției a început să scrie povestiri, publicând prima sa povestire, în *Chambers's Edinburgh Journal*, înainte să împlinească 20 de ani.

Experiența medicală a scriitorului a început încă din anii studenției, când și-a întrerupt studiile pentru a lucra ca asistent al unui medic din Birmingham și apoi s-a îmbarcat ca medic de bord pe un balenier ce naviga spre Arctica (din februarie până în septembrie 1880). După absolvire, în 1881, spiritul său de aventură l-a făcut să repete acea experiență, de data aceasta la bordul unui vas comercial ce se îndrepta spre coasta de vest a Africii.

În 1882 Conan Doyle a practicat medicina pentru scurt timp în Plymouth, ca apoi să-și deschidă propriul cabinet medical în stațiunea Southsea, unde și-a câștigat o reputație bună după doar un an de practică medicală. În anul 1885 a primit titlul de Doctor în Medicină (M.D.), din partea Universității din Edinburgh, cu o teză despre *Tabes Dorsalis*.¹ A urmat o specializare în oftalmologie la Viena în anul 1890, după care, în anul următor, și-a deschis un cabinet oftalmologic în Londra, unde însă clientela s-a lăsat așteptată.

În tot acest timp, Doyle s-a dedicat și scrisului, o activitate pentru care a simțit întotdeauna o chemare aparte. În timp ce practica medicina în Southsea, în intervalele în care nu avea pacienți, a început să scrie povestiri polițiste. Aici a prins viață celebrul detectiv Sherlock Holmes – în romanul *Studiu în roșu* (*A Study in Scarlet*, 1887) –, care avea să-i aducă faimă, dar și nemulțumire creatorului său, deoarece, prinzând viață și având atât de mare succes la publicul larg, personajul a devenit de necontrolat. Astfel, presiunea publicului l-a obligat pe autor ca, după ce i-a înscenat moartea – în povestirea „Ultima problemă” („The final problem”, 1893) – pentru a se putea dedica unor creații „serioase”, să-l reînvie câțiva ani mai târziu – în „Casa pustie” („The Adventure of the Empty House”, 1893) din volumul *Întoarcerea lui Sherlock Holmes* (*The Return of Sherlock Holmes*, 1905).

Pe lângă povestirile polițiste care i-au adus faima, vasta creație literară a lui Conan Doyle include romane istorice, povestiri științifico-fantastice, dramaturgie, romane de

¹ „An Essay Upon the Vasomotor Changes in Tabes Dorsalis and on the Influence Which is Exerted by the Sympathetic Nervous System in that Disease.” Teză nepublicată, Universitatea din Edinburgh, aprilie 1885.

dragoste, poezie, precum și analize ale unor realități cotidiene, toate acestea dezvăluind un scriitor complex, cu preocupări și valențe multiple. În ultima parte a vieții sale, Doyle a devenit tot mai interesat de spiritism. A ținut numeroase prelegeri pe această temă și a scris un roman, *The Land of Mist (Țărâmul ceții)*, urmat de o istorie a spiritismului, *The History of Spiritualism*, ambele publicate în anul 1926. Conform biografiilor autorului, pierderea grea suferită în timpul primului război mondial, care i-a răpit fiul, fratele și doi nepoți, i-a provocat această orientare înspre spiritism ca o formă de consolare pentru suferința cauzată de pierderea fiului iubit. (Carr 2003, Lycett 2007) Scriitorul a murit în 1930, la vârsta de 71 de ani, ca urmare a unui atac de cord, lăsând în urma sa nu doar un personaj celebru, care a prins viață în povestirile sale și pare a-și fi câștigat nemurirea, ci și o moștenire medico-literară demnă de un studiu atent.

Așadar, după absolvirea Facultății de Medicină a Universității din Edinburgh în 1881, Arthur Conan Doyle a profesat ca medic timp de aproximativ zece ani înainte de a renunța la cariera medicală pentru a se dedica exclusiv artei scriitoricești. A practicat din nou medicina în anul 1900 (martie-iulie), ca medic chirurg voluntar în cel de-al doilea război anglo-bur din Africa de Sud (1899-1902). Serviciile aduse Imperiului Britanic în timpul acestui război, în special prin faptul că a sprijinit în mod public politica britanică din acea perioadă², i-a adus recunoașterea meritelor prin conferirea titlului de Cavaler al Imperiului Britanic în anul 1902.

În memoriile sale, Conan Doyle amintește despre atracția exercitată asupra sa de scrierile polițiste ale lui Edgar Allan Poe (1809-1949) și Émile Gaboriau (1832-1873) și de dorința sa de a crea un nou tip de detectiv. În viziunea scriitorului, acest detectiv particular (nu polițist) trebuia să aibă un prieten apropiat care să-l asiste în acțiunile lui și apoi să le immortalizeze pe hârtie. (Doyle 1924) În felul acesta a prins viață, în romanul *Studiu în roșu* (1887), celebrul cuplu format din detectivul Sherlock Holmes și doctorul John W. Watson, prietenul, partenerul și biograful acestuia. Scriitorul a mărturisit, în mai multe rânduri, că l-a avut ca sursă de inspirație în crearea celebrului său personaj pe fostul său profesor de la Universitatea din Edinburgh, doctorul Joseph Bell, pe care Doyle îl admira pentru abilitățile sale remarcabile de a diagnostica nu doar afecțiunile pacienților, ci și ocupația și chiar caracterul acestora pe baza observației, logicii și deducției.

Criticii l-au prezentat deseori pe Conan Doyle ca pe un medic lipsit de succes, deși există dovezi care demonstrează contrariul. Rodin și Key (1984) susțin că, în realitate, Doyle a renunțat la medicină nu pentru că nu a avut succes, ci pentru că a avut atât de mult succes încât acest fapt l-a împiedicat să se dedice scrisului așa cum își dorea. Prin prisma majorității mărturiilor biografice, această afirmație apare oarecum exagerată, Doyle nefiind niciodată copleșit de pacienți în cabinetele unde a lucrat (deși în Southsea a fost apreciat ca un bun practician și avea suficienți pacienți pentru a-și asigura un trai decent), iar scurta perioadă de practică în domeniul oftalmologiei de la finalul carierei sale medicale fiind, conform mărturiilor scriitorului, una complet neprofitabilă. Adevărul pare să fie, ca de obicei, la mijloc. Doyle a fost un medic apreciat în locurile unde a lucrat, în special datorită calităților sale umane deosebite, dar talentul său literar s-a dovedit a fi o forță mult prea puternică, căreia i-a cedat în final, renunțând la cariera medicală, dar nu și la medicină.

Personalitatea scriitorului

Arthur Conan Doyle a fost în primul rând un umanist, iubitor de viață și de oameni, un reprezentant de frunte al victorianismului și „un om al timpurilor sale” (Rodin 1980),

²Pentru a face cunoscut lumii întregi (care condamna politica Marii Britanii în Războiul Burilor) adevărul despre implicarea țării sale în acest război, Conan Doyle a scris pamfletul *The War in South Africa: Its causes and Conduct (Războiul din Africa de Sud: cauzele și desfășurarea)*. Publicat în 1902, pamfletul a fost tradus în numeroase limbi și a avut un rol semnificativ în schimbarea opiniei publice internaționale cu privire la politica Marii Britanii în regiune. În anul 1900 Doyle publicase cartea istorică *The Great Boer War (Marele Război Bur)*, la rândul ei bine primită de public. (Lycett 2007)

îmbinând clasicismul epocii victoriene cu dinamismul caracteristic epocii edwardiene. În același timp, a fost descris ca fiind „etic și compătimitor” în toate aspectele vieții sale: ca medic și scriitor, în viața particulară și în cea publică, un adevărat om al Renașterii, cu o vastă cultură și un interes activ pentru diversele aspecte ale vieții. (Lycett 2007, Rodin și Key 1984)

De asemenea, Conan Doyle fost un patriot, care a dorit mereu să-și servească țara în mod activ, participând la Războiul Burilor sau la Primul Război Mondial. În ambele conflagrații, a fost considerat prea în vârstă pentru a fi înrolat, dar a găsit alte modalități de a ajunge pe front – în Africa de Sud pe post de medic de campanie, iar pe fronturile din Germania și Italia, în 1917, ca observator special. (Carr 2003, Lycett 2007)

Fire sportivă și combativă, Conan Doyle s-a dedicat cu pasiune activităților fizice, practicând mai multe sporturi, de la cricket și golf, la box, rugby sau curse automobilistice. De asemenea, scriitorul a avut o contribuție majoră la popularizarea schiului fond în Alpii elvețieni. (Carr 2003, Rodin 1980)

Publicații medicale și contribuții științifice

Scrierile medicale nonficționale ale lui Conan Doyle cuprind, pe lângă teza de doctorat despre *Tabes dorsalis*, un total de douăzeci și două de scrisori către editori discutând teme medicale variate (publicate între 1879-1927), patru articole publicate în reviste medicale de specialitate (între 1883-1910), două prefețe ale unor cărți medicale, un necrolog, și șase capitole din autobiografia sa, *Memories and Adventures* (1924) (Rodin și Key 1984). Cu toate că aceste scrieri medicale sunt puțin numeroase în comparație cu cele literare, ele demonstrează atât interesul scriitorului pentru cercetarea științifică, cât și potențialul său în domeniul medical. Publicațiile sale referitoare la aspecte din domeniul bolilor infecțioase reflectă luarea unor atitudini în cunoștință de cauză, cu implicarea fermă pentru introducerea noilor metode terapeutice sau măsuri de profilaxie. Doyle era un susținător al vaccinării obligatorii pentru prevenirea îmbolnăvirii de variolă și febră tifoidă, într-o vreme în care această măsură întâmpina opoziția publicului larg.

În același context al receptării entuziaste a noului în știință se înscrie atitudinea scriitorului, în anul 1890, față de obținerea de către Robert Koch a tuberculei, dintr-o cultură de bacili ai tuberculozei. Bacteriologul german considera că tuberculina urma să devină un remediu al tuberculozei, iar lumea medicală a primit cu mare entuziasm descoperirea lui Koch. Însă Doyle, având ocazia să analizeze efectele tuberculei și modificările patologice din țesutul plămânilor unor pacienți injectați cu acest agent, a fost primul care a atras atenția – în două articole, apărute în cotidianul *London Daily Telegraph*, respectiv în publicația lunară *Review of Reviews*^{3,4} – asupra folosirii premature la scară internațională a acestei substanțe în tratarea tuberculozei. Ulterior, Koch a indicat ineficiența tuberculei în tratamentul tuberculozei (în anul 1907), dar acest produs a rămas un important mijloc de diagnostic al TBC.⁵ (Murphy 2011)

În anii în care Conan Doyle era medic practician, microbiologia se afla în faza debutului (datorită descoperirilor lui Louis Pasteur în domeniul turbării, între 1880-1886 și ale lui Robert Koch, care în 1882 a descoperit bacilul tuberculozei, iar în 1884 vibrionul holerei). Încă de la începutul afirmării microbiologiei (bacteriologiei) ca știință, Conan Doyle a avut preocupări legate de elucidarea patogeniei bolilor contagioase. Într-o scrisoare către editor publicată în 1883, s-a declarat adeptul etiologiei microbiene a bolilor contagioase, într-o epocă în care existau numeroși adversari ai acestei teorii (Doyle 1883). În plus, Doyle a întrezărit posibilitatea eradicării bolilor bacteriene prin eforturile generațiilor viitoare (Rodin și Key 1984).

³ Doyle AC. The consumption cure. *London Daily Telegraph*. November 20, 1890:3.

⁴ Doyle AC. Dr. Koch and his cure. *Rev Revs* 1890;2:552-6.

⁵ A se vedea subcapitolul *Remediul lui Koch*.

Datorită formației sale umaniste, Conan Doyle a susținut cauze legate de bunăstarea fizică și psihologică a omului. Astfel, de exemplu, a fost un suporter declarat al vivisecției, în sensul mai larg de experiență pe animale vii, prin care se pot obține noi cunoștințe fiziologice și mijloace pentru alinarea suferințelor umane (PH 1985). În opera lui Conan Doyle apar referiri la cercetări pe animale sau investigații ale lui Sherlock Holmes în care detectivul recurge la astfel de cercetări.

Definitiv pentru curiozitatea științifică a lui Doyle este publicarea în *British Medical Journal*, în anul 1879, a unei scrisori prezentând autoexperimentul său cu gelsemium⁶. „Gelsemium as a Poison” („Gelseminum ca otravă”) conține o descriere detaliată a experimentului prin care scriitorul, pe atunci student la medicină, a încercat să descopere – în ciuda riscului la care era conștient că se supune – care ar fi doza maximă tolerată de organismul uman și care ar fi primele simptome în supradoză. Una dintre concluziile sale a fost că organismul poate învăța să tolereze gelsemiumul, ca și în cazul opiului, dacă substanța se administrează treptat (Doyle 1879).

Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, perioadă în care Conan Doyle practica medicina, s-a produs o cotitură în istoria medicinei, datorită noilor cunoștințe teoretice și unor progrese tehnice, care au constituit bazele științifice ale dezvoltării medicinei moderne în prima jumătate a secolului următor. În acea perioadă au fost integrate, în mod creator, descoperirile din fizică și chimie cu cele ale cercetărilor fundamentale din domeniul medicinei (din fiziologie, patologie generală, bacteriologie și farmacologie, care s-a constituit în știință). A apărut o viziune etio-patogenetică asupra bolii, diagnosticul clinic a fost completat cu examinările de laborator, terapia a devenit mai rațională și mai eficientă și s-au inițiat măsuri pentru prevenirea și combaterea bolilor infecto-contagioase. (Bologa 1970, Iftimovici 2008)

În acest context, Conan Doyle a fost martorul unor interferențe ale metodelor terapeutice vechi, aflate încă în uz, cu cele nou apărute, elaborate pe baze științifice. O analiză a scrierilor, concepțiilor și cunoștințelor despre boli ale lui Conan Doyle dezvăluie faptul că scriitorul era informat asupra noilor curente în medicină și le aplica în practica medicală. De asemenea, o examinare a diferitelor substanțe și medicamente la care se face referire în aventurile lui Sherlock Holmes (patru romane și cincizeci și șase de povestiri) poate fi concludentă în acest sens.

Susținător al unor cauze social-medicale

Doyle a participat la diferite întruniri pe teme medicale în perioada în care a practicat medicina, iar ulterior a menținut contactul cu lumea medicală, rămânând un susținător al profesiei care l-a format. De asemenea, a luat atitudine în legătură cu diferite subiecte controversate cu implicații medicale care afectau societatea în vremea sa.

Un exemplu este răspândirea bolilor venerice prin prostituție, o problemă despre care a scris în repetate rânduri, atrăgând atenția asupra consecințelor sale dezastruoase asupra sănătății unor oameni nevinovați și pledând în favoarea adoptării unei legi care să pedepsească această practică nocivă. Doyle trimite o primă scrisoare pe această temă revistei *The Medical Times and Gazette* în iunie 1883, pe când era în Southsea. Revine asupra acestui subiect în timpul primului război mondial, când, în două articole publicate în *TheTimes*, în februarie 1917, își exprimă revolta față de felul cum cad pradă bolilor venerice soldații din Londra. Folosind un limbaj tăios la adresa prostituatelor, le numește dușmani ai țării, care trebuie tratați ca atare. (Doyle 1917)

În istoria sa despre Războiul Burilor, Doyle a pledat fervent în favoarea medicinei preventive: „If bad water can cost us more than all the bullets of the enemy, then surely it is

⁶Gelseminum (gelsemina) este un alcaloid indolic conținut în rizomul plantei *Gelsemium sempervirens* din familia Loganiaceae, originară din SUA, Mexic și Guatemala, având acțiuni de tip nicotinic (Grigorescu et al. 1986)

worth our while to make the drinking of unboiled water a military offence.”⁷ (Doyle 1900: 528) Această neglijență în igiena elementară a avut efecte dezastruoase în timpul războiului, ducând la o epidemie de febră tifoidă care a făcut aproape șapte mii de victime în rândul armatei britanice. Există mărturii ale activității medicale ale scriitorului în spitalul de campanie unde, în plină epidemie, medicul devotat și carismatic care era Arthur Conan Doyle încerca din răspuțeri să aline suferința răniților: „It was difficult to associate him with the author of Sherlock Holmes: he was a doctor pure and simple, an enthusiastic doctor too. I never saw a man throw himself into duty so thoroughly heart-and-soul. [...] It fascinated me to watch their cheery doctor carrying the sunshine with him wherever he went, worshipped by all.”⁸ (Menpes 1901: 152)

Câțiva ani mai târziu, în 1909, Conan Doyle a participat la campania umanitară pentru ameliorarea condițiilor de viață ale indigenilor din Congo, cu aceeași ferveare cu care se implica în toate cauzele care priveau încălcări ale drepturilor omului la o viață normală (Doyle 1909).

Adept al viviseției

Una dintre cauzele medicale pe care Doyle le-a susținut cu tărie a fost sprijinirea viviseției, pe care o considera necesară pentru progresul medicinei în folosul omenirii. În societatea victoriană existau forțe antiviviseționiste puternice, susținute de personalități proeminente ca Tennyson, Browning, Carlyle și chiar regina Victoria (Guerrini 2003).

În aprilie 1886, asistând la o prezentare în care un ministru pleda împotriva viviseției – denunțând cruzimea lui Pasteur, care tortura mii de vietăți nevinovate pentru a „ne vindeca de hidrofobie”⁹ – Doyle a luat cuvântul și s-a declarat ferm în favoarea sacrificării unor iepuri dacă acest lucru poate să aducă alinare suferinței umane. Doctorul Claremont (căruia Doyle urma să-i cedeze cabinetul său medical peste aproape patru ani) l-a susținut în acea intervenție.¹⁰

Un sfert de veac mai târziu, în 1910, scriitorul își păstrase aceleași convingeri. Numărul din 29 octombrie al cotidianului *Daily Express* conținea o scrisoare a unui reprezentat al Societății Antiviviseționiste din Londra (*The London Anti-Vivisection Society*), în care semnatarul epistolei susținea că nu exista nici cea mai mică dovadă că ar fi fost salvată vreoa viață umană ca urmare a torturării unor animale (Wall 1910). Răspunsul neîntârziat al lui Conan Doyle, din 1 noiembrie, face referire la populația dintr-o regiune din India unde au fost salvate numeroase vieți ca urmare a vaccinării împotriva ciumei și subliniază că vaccinarea a fost posibilă datorită experimentelor efectuate anterior pe animale. În plus, Doyle dezavuează, în răspunsul său, „campania antiumană” a autorului scrisorii deschise (Doyle 1910: 4). Așadar, Conan Doyle era un susținător fervent, în mod public, al viviseției, asemeni unor mari oameni de știință, ca Charles Darwin, T.H. Huxley sau Joseph Lister (Guerrini 2003).

Referiri la viviseție, în sensul unor experimente pe animale, apar în mai multe scrieri ale lui Doyle. Spre exemplu, episodul din *Studiu în roșu* (publicat în 1887, la un an după prima confruntare publică pe această temă) în care Holmes alege să otrăvească un câine bolnav pentru a demonstra validitatea teoriei sale și pentru a rezolva astfel cazul de omucidere, poate fi interpretat ca o aluzie la practica experimentării pe animale în scop științific, care, după cum am arătat, era controversată în acea perioadă, dar pe care Conan

⁷ “Dacă apa contaminată face ravagii mai mari decât toate gloanțele dușmanului, atunci cu siguranță merită să declarăm consumul de apă nefiartă o infracțiune militară.” (t.n.)

⁸ “Era greu să-l asociez cu creatorul lui Sherlock Holmes: era pur și simplu un medic, și încă unul entuziast. N-am văzut niciodată pe cineva să-și facă datoria cu atâta dedicație. [...] Era fascinant să-l privesc pe acest doctor voios care radia bună-dispoziție în jurul său, oriunde se afla și pe care îl venerau cu toții.” (t.n.)

⁹ *** Discussion on Hydrophobia. *Portsmouth Times*. Apr 17, 1886, p. 5.

¹⁰*** Vivisection and M Pasteur. Lively Meeting at Southsea. *Hampshire Times*. Apr. 17, 1886, p. 2.

Doyle o spijinea. Pentru a umaniza gestul altfel extrem de crud al detectivului, Doyle descrie patrupedul ca suferind de o boală letală. În acest caz, așadar, otrăvirea animalului bolnav poate fi privită ca o formă rudimentară de eutanasiere. De altfel, scriitorul era total împotriva cruzimii față de animale și a vânătorii neraționale. (Lycett 2007, Rodin și Key 1984)

Reîntâlnim tema vivisecției într-un alt roman al scriitorului, de data aceasta avându-l ca protagonist pe profesorul Challenger, unde recunoaștem atitudinea de susținere a scriitorului față de această metodă de cercetare. Profesorul Challenger era implicat în cercetarea prin intermediul vivisecției, unul din rezultatele investigațiilor sale fiind descoperirea faptului că inima unui animal continuă să bată până când nodulii care intervin în automatismul cardiac își încetează activitatea. (Doyle 1912)

Extrem de relevantă pentru viziunea umană a lui Conan Doyle în ce privește problema vivisecției este critica la adresa metodelor inumane de cercetare folosite de un fost profesor al său de la Universitatea din Edinburgh, William Rutherford, despre care aflăm din autobiografia scriitorului: „He was, I fear, a rather ruthless vivisector, and though I have always recognized that a minimum of painless vivisection is necessary, and far more justifiable than the eating of meat as a food, I am glad that the law was made more stringent so as to restrain such men as he.”¹¹ (Doyle 1924) Regăsim aici tonul reprobator al aceluiași umanist angajat, care ia atitudine atunci când omul își neagă umanitatea și provoacă suferință nu doar semenilor săi, ci și unor animale fără apărare. În același timp, scriitorul subliniază rolul esențial al legislației în prevenirea abuzurilor din practica vivisecției.

Exemplele enumerate mai sus constituie dovezi scrise ale faptului că medicul scriitor Arthur Conan Doyle sprijinea vivisecția, atât timp cât era practică în mod uman, datorită contribuțiilor sale majore la ameliorarea suferinței umane prin prevenirea îmbolnăvirii, sau prin identificarea unor modalități eficiente de tratare a bolilor.

Autoexperimentul medical din perioada studenției

Dacă automedicația este o practică curentă în rândul medicilor, autoexperimentul cu medicamente în scop științific este un fapt neobișnuit în ziua de azi. Însă în secolul al XIX-lea, când nu existau studii clinice, era o practică obișnuită în rândul cercetătorilor, care își asumau în mod conștient riscuri uneori majore, pentru a înțelege mai bine mecanismele și efectele unor substanțe asupra organismului uman (Ivy 1948).

Această metodă de cercetare are o semnificație istorică, deoarece a avut o contribuție semnificativă la dezvoltarea cunoașterii în domeniul farmacologiei (Rodin 1980). Avantajele principale ale autoexperimentării constau în caracterul său etic și în faptul că cercetătorul percepe efectele medicamentului în mod direct. Dezavantajele sunt însă importante, deoarece experiența este subiectivă, prejudecățile cercetătorului putând afecta interpretarea rezultatelor. În plus, concluziile cercetării au la bază reacțiile la medicament ale unui singur individ și prin urmare nu pot fi generalizate.

Conan Doyle era student în anul trei de medicină când a întreprins autoexperimentul cu gelsemium. Avea deja experiența câtorva luni de practică medicală în cabinetul unui medic din Birmingham, unde trebuia să elibereze rețete și să prepare medicamente. (Carr 2003) Doyle descrie acest experiment în prima sa publicație medicală și singura dedicată exclusiv cercetării (Rodin și Key 1984), o scrisoarea adresată editorului revistei *British Medical Journal*, datată 20 septembrie 1879. Experimentul în sine, precum și faptul de a-l consemna în scris și a trimite descrierea acestuia unei reviste medicale de prestigiu – care a confirmat însemnătatea experimentului publicând scrisoarea – stau mărturie pentru caracterul obișnuit al practicării autoexperimentului în acea perioadă.

¹¹„Era, mă tem, un vivisectionist nemilos și, deși am admis întotdeauna că vivisecția făcută la scară mică și fără a provoca durere este necesară și mult mai justificabilă decât folosirea cărnii pe post de hrană, ma bucur că legea a devenit mai severă, ca să oprească oameni ca el.” (t.n.)

Proprietățile terapeutice ale plantei au fost descoperite întâmplător, pe o plantație sud-americană, iar în anul 1874 remediul a fost inclus în farmacopeea britanică și în cea americană, fiind recomandat în caz de pneumonie, pleurezie, nevralgii sau friguri galbene (Winterburn 1882-83). Astăzi nu se mai regăsește în farmacopee, dar se utilizează ca remediu homeopat. *Gelsemium sempervirens* este una dintre cele mai otrăvitoare plante, conținând un alcaloid toxic în concentrații mari. În caz de otrăvire, moartea survine prin stop respirator (Grigorescu et al. 1986).

Pentru a-și calma o nevralgie persistentă, Conan Doyle a luat o cantitate destul de mare de tinctură de gelsemium, remediu care era recomandat pentru nevralgii și în manualul lui William Osler din 1892 (Osler 1892). Depășind scopul inițial al medicației, a continuat să ia doze crescânde de tinctură pentru a vedea cât de departe se poate merge cu acest medicament și care ar fi primele simptome ale supradozării. A început cu 40 de minime (2 cm^3) în prima zi, doză pe care a crescut-o progresiv timp de șase zile. În a treia zi, la 90 de minime (4.5 cm^3), a început să prezinte amețeli; în a patra, la 120 de minime (6 cm^3) avea dificultăți de acomodare vizuală iar în a cincea zi, la 150 de minime (7.5 cm^3), acuza dureri de cap intense, diaree și o stare de letargie generală. A continuat să crească doza până la 200 de minime (10 cm^3) în cea de-a șaptea zi, când la simptomele anterioare s-a adăugat o depresie accentuată. (Doyle 1879)

Doyle a efectuat acest experiment fiind conștient de riscurile la care se expunea. Înainte de 1873, în reviste medicale germane, britanice și americane fuseseră raportate mai multe cazuri de deces a unor pacienți care au urmat un tratament cu gelsemium, unele chiar la doze mult mai mici decât cele luate de scriitor. În scrisoarea sa, Doyle face referire la unul dintre aceste cazuri, în care doza de 75 de minime s-a dovedit fatală. Alte doze fatale raportate au fost de 50 și 120 de minime. Într-un articol publicat în 1882 doctorului Wormley prezintă 25 de cazuri de deces în urma unor doze variate de gelsemium (Wormley 1882). Cele mai mici doze fatale înregistrate au fost de 12 minime, la un copil de trei ani, respectiv 60 de minime, la un adult sănătos. În *Manualul de Farmacologie* al lui Sollmann din 1948, se menționează că o cantitate de 60 de minime (4 cm^3) de tinctură de gelsemium poate fi uneori fatală, în timp ce una de 30 de minime este periculoasă (Sollmann 1948).

O explicație pentru asumarea unui asemenea risc, prin depășirea cu mult a dozei periculoase de medicament, ar putea fi spiritul de aventură și curajul de care Conan Doyle a dat dovadă de numeroase ori în viața sa, dar mai cu seamă în cele două experiențe pe mare, ca medic de bord, din 1880 și 1881, în postura de corespondent de război în Egipt în 1896, ca medic voluntar în Războiul Burilor și pe post de observator special în Primul Război Mondial. (Carr 2003, Lycett 2007) În ce privește relevanța sa din punct de vedere medical, experimentul lui Doyle cu gelsemium a reprezentat o contribuție dezinteresată a unui student la descrierea efectelor adverse ale unui medicament, sugerând, pe de altă parte, o curiozitate și o dedicație față de cunoașterea medicală pe care nu o mai regăsim în nicio altă scriere a lui Conan Doyle. Ca o confirmare a acestei ultime afirmații, scriitorul declara, în autobiografia sa, că nu a manifestat prea mult interes față de ultimele progrese din domeniul medical, pe care le percepea ca fiind de multe ori iluzorii. (Doyle 1924)

Remediul lui Koch

Cu toate acestea, a existat un episod în cariera medicală a lui Conan Doyle în care medicul scriitor a demonstrat nu doar curiozitate științifică și interes privind ultimele cercetări într-un anumit domeniu medical, ci și o hotărâre și o perseverență ieșite din comun.

În data de 4 august 1890, a avut loc la Berlin *Al 10-lea Congres Medical Internațional*, o manifestare științifică de mare anvergură, la care au participat aproape șase mii de medici din întreaga lume. Berlinul era în vremea aceea orașul care reprezenta cel mai bine „modernitatea și optimismul progresului medical” (Markel 2005), iar printre personalitățile care au susținut prelegeri au fost nume marcante ale lumii medicale ca Joseph

Lister, pionier al chirurgiei aseptice, sau James Paget și Rudolf Virchow, fondatori ai patologiei medicale. Dar evenimentul cel mai remarcabil, pentru care sala de conferințe s-a dovedit neîncăpătoare, a fost prelegerea doctorului Robert Koch (1843-1910), profesor de igienă și bacteriologie la Universitatea din Berlin. Koch era cunoscut pentru descoperirile sale revoluționare în domeniul bacteriologiei, referitoare la natura microbiană a antraxului (1876), tuberculozei (1882) și a holerei (1883). În prezentarea sa, Koch anunța că a descoperit un remediu pentru tuberculoză, maladie care reprezenta una dintre primele cauze de boală și deces în acea vreme. Știrea a făcut rapid înconjurul lumii și a fost publicată în noiembrie 1890, mai întâi în Germania și apoi, în traducere, în *British Medical Journal*. Remediuul său, pe care cu precauție Koch evita să-l numească tratament, acționa prin distrugerea țesutului în care se fixaseră germenii tuberculozei, astfel zona infectată fiind curățată, iar țesutul mort eliminat prin expectorație. (Koch 1890)

Conan Doyle, pe atunci medic în Southsea, a citit acel articol revoluționar, însoțit de o notă care anunța o demonstrație publică a acelui remediu care avea să aibă loc în Berlin în cursul aceleiași săptămâni. Doyle a fost atât de entuziasmat de această descoperire încât, sub un impuls de moment, a luat primul tren spre Londra pentru a ajunge cât mai grabnic la Berlin, ca să asiste la acea demonstrație. În autobiografia sa, Doyle afirmă că nu a găsit o explicație pertinentă pentru acel impuls irezistibil, mai ales că, mărturisește scriitorul, nu era foarte interesat de ultimele descoperiri în domeniul medicinei (Doyle 1924). Această ultimă remarcă poate fi o dovadă a cunoscutei modestii a scriitorului, fiind contrazisă în special de publicațiile sale cu caracter medical.

La Londra, Conan Doyle a obținut câteva scrisori de recomandare și acceptul de a scrie despre eveniment, după care a călătorit spre Franța și apoi spre Berlin, unde a ajuns în 16 noiembrie. Demonstrația, susținută de colegul lui Koch, dr. Ernst von Bergmann, era programată pentru dimineața următoare, însă biletele de acces la demonstrație erau epuizate și Doyle nu a găsit nicio posibilitate de a audia evenimentul. A căutat să-l viziteze pe Koch acasă, dar nu a fost primit. A doua zi a încercat toate metodele de a intra în auditoriul Universității din Berlin, în final tăindu-i calea doctorului Bergmann, care l-a umilit pe Doyle în public. Din fericire, Henry J. Hartz, un specialist în tuberculoză din Detroit, revoltat de atitudinea disprețuitoare și lipsită de colegialitate profesională a lui Bergmann, s-a oferit să-i împărtășească notițele sale în ziua următoare. A făcut chiar mai mult, facilitându-i accesul la pacienții cărora le fusese administrat remediuul – așa-numita „limfă a lui Koch”, denumită acum tuberculină –, pentru a-i examina.

La o zi de la analizarea datelor clinice, Doyle a ajuns la concluzia că tratamentul lui Koch era încă în stadiu experimental și publicitatea care i se făcuse era prematură. Mai mult, a avut cutezanța de a publică această concluzie, mai întâi într-o scrisoare către editor publicată în *London Daily Telegraph* în 20 noiembrie 1890 (Doyle 1890b) și apoi în articolul său din *Review of Reviews*, publicat în luna următoare (Doyle 1890a). Doyle susținea că remediuul lui Koch nu îndepărta toți germenii și, prin urmare, nu era eficient ca tratament; în schimb s-ar fi putut utiliza cu succes în diagnosticarea tuberculozei.

Ulterior, a reieșit că Doyle avusese dreptate. După câteva luni în care tratamentul lui Koch s-a dovedit ineficient sau chiar periculos, Koch a retractat în mod public anunțul anterior referitor la identificarea unui remediu pentru tuberculoză, arătând că tuberculina este foarte utilă în diagnosticarea bolii, dar nu este eficientă pentru tratament (Koch 1891).

Este impresionant felul în care Conan Doyle a reușit să descifreze „cazul Koch” într-un timp atât de scurt și probabil cu metode proprii (nefiind autorizat să facă cercetări la Universitatea din Berlin), ajungând la aceleași concluzii la care Koch – considerat unul dintre cei mai mari „detectivi medicali” ai tuturor timpurilor (Markel 2005) – împreună cu alți specialiști, a ajuns abia după câteva luni de experimentare. În plus, certitudinea că a descoperit adevărul l-a determinat pe Conan Doyle să facă publice concluziile sale, chiar dacă

acest fapt însemna ridicarea unui semn de întrebare asupra afirmațiilor unui nume de răsunet internațional în lumea medicală.

Acest episod din cariera medicală a lui Conan Doyle relevă câteva dintre calitățile scriitorului – curiozitate științifică, cutezanță, tenacitate, spirit de observație și de deducție excepțional –, care îl prezintă nu doar ca un potențial cercetător de excepție, ci și ca un adevărat detectiv, care surmontează orice obstacol ce stă în calea căutărilor sale și nu se oprește până nu descoperă adevărul, pentru a-l împărtăși apoi lumii.

În concluzie, familiarizarea cititorului cu aspectelor medicale din biografia scriitorului Arthur Conan Doyle contribuie la o mai bună înțelegere a creației sale literare și non-literare, prin prisma preocupărilor autorului, precum și a contextului în care opera sa a fost scrisă, conducând la o cunoaștere mai profundă, inclusiv în domeniul istoriei medicinei.

BIBLIOGRAPHY

- Bologa, V.L. et al. (red.) *Istoria medicinei universale*. București: Ed. Medicală, 1970.
- Carr, J.D.. *The Life of Sir Arthur Conan Doyle*. New York: Carroll & Graf, 2003.
- Doyle, A.C. Dr. Koch and his cure. *Rev Revs* 1890a;2:552-6.
- Doyle, A.C. Gelseminum as a Poison. *Br Med J* 1879; 2:483.
- Doyle, A.C. Guinea Pig or Man? *Daily Express (London)*, Nov 1, 1910, p. 4.
- Doyle, A.C. Introduction. In Morel, E.D. *Great Britain and the Congo*. London: Smith, Elder & Co, 1909, pp xi-xvi.
- Doyle, A.C. Letter to Editor: Contagious Disease Act. *Med. Times & Gazette*, June 16, 1883:671-672.
- Doyle, A.C. *Memories and Adventures*. Ware: Wordsworth Editions, 2007 [1924].
- Doyle, A.C. Soldiers in London. *Times(London)*, Feb 10, 1917.
- Doyle, A.C. The consumption cure. *London Daily Telegraph*. November 20, 1890b:3.
- Doyle, A.C. *The Great Boer War*. London: Smith, Elder & Co, 1900, p. 528.
- Doyle, A.C. *The Lost World*. London: Hodder & Stoughton, 1912.
- Grigorescu, Em., Ciulei, I., Stănescu, U. *Index fitoterapeutic*. București: Ed. Medicală, 1986.
- Guerrini, A. *Experimenting with Humans and Animals: From Galen to Animal Rights*. Baltimore, London: Johns Hopkins University Press, 2003.
- Ivy, A.C. The history and ethics of the use of human subjects in medical experiments. *Science*, 2 July 1948; 108(2792):1-5.
- Koch, R. A further communication on a remedy for tuberculosis. *BMJ* 1890; 4:1193-201.
- Koch, R. Professor Koch's remedy for tuberculosis. *BMJ* 1891;1:125-7.
- Lycett, A. *The Man Who Created Sherlock Holmes: The Life and Times of Sir Arthur Conan Doyle*. New York: Free Press, 2007.
- Goetz,T. *The Remedy: Robert Koch, Arthur Conan Doyle, and the Quest to Cure Tuberculosis*. New York: Gotham Books, 2014.
- Iftimovici, R. *Istoria universală a medicine și farmaciei*. București: Editura Academiei Române, 2008.
- Markel, H. The Medical Detectives. *N Engl J Med* 2005; 353(23):2426-28.
- Menpes, M. *War Impressions Being a Record in Colour by Mortimer Menpes*. London: Adam & Charles Black, 1901, p. 152.
- Murphy, K. *Janeway's Immunobiology*. 8th ed. New York: Garland Science, 2011.
- Osler, W.O. *The Principles and Practice of Medicine*. New York: D Appleton & Co, 1892.
- PH. William Osler et Arthur Conan Doyle contre les antivivisectionnistes: quelques leçons de l'histoire pour un débat actuel. *Med et Hyg* 1985; 43:1996-97.

Rodin, A.E. Autoexperimentation with a Drug by Arthur Conan Doyle. *Journal of the History of Medicine and Allied Sciences* 1980; 35(4):426-430.

Rodin, A.E., Key, J.D. *Medical Casebook of Doctor Arthur Conan Doyle: From Practitioner to Sherlock Holmes and Beyond*. Malabar, Florida: Robert E. Krieger Publishing Company, 1984.

Sollmann, T.A. *Manual of Pharmacology and Its Application to Therapeutics and Toxicology*. 7th ed. Philadelphia: WB Saunders Co, 1948.

Wall, A. Guinea Pig or Man? *Daily Express (London)*, Oct 29, 1910, p. 4.

Winterburn, G.W. Gelsemium sempervirens. In Wilder, A. (ed.) *Transactions of the Nat'l Ecl. Med. Assoc.*, 1882-83;10:54-63.

Wormley, T.G. Is gelsemic acid identical with aesculin? *Am J Pharm* 1882; 10:1-8.

*** Discussion on Hydrophobia. *Portsmouth Times*. Apr 17, 1886, p. 5.

*** Vivisection and M Pasteur. Lively Meeting at Southsea. *Hampshire Times*. Apr 17, 1886, p. 2.